

Резюме

Кривицкий Ю. В. Правовая реформа: теоретико-прикладные измерения актуализации проблемы.

В статье проанализированы теоретико-прикладные измерения актуализации проблемы правовой реформы в современной юридической науке. Определены причины и проявления важности правовой реформы для юридической доктрины и практики государственно-правового строительства. Очерчены перспективные направления осмысления методологических, теоретических и практических аспектов правовой реформы. Обосновано положение о том, что правовая реформа является существенным фактором актуализации изучения ряда других государственно-правовых явлений.

Ключевые слова: реформа, правовая реформа, актуализация проблемы, юридическая наука, направления исследования правовой реформы.

Summary

Kryvytskyi Yu. Legal reform: theoretical and applied dimensions actualization of the problem.

The theoretical and applied dimensions of the actualization of the problem of legal reform in modern legal science is considered in the article. The reasons and manifestations of the importance of legal reform for legal doctrine and practice of state-legal construction are determined. Perspective directions of comprehension of methodological, theoretical and practical aspects of legal reform are outlined. The article argues that the legal reform is an essential factor in actualizing the study of a number of other state-legal phenomena.

Key words: reform, legal reform, updating of problems, legal science, directions of research of legal reform.

УДК 351.746.1(477)

В. Т. ОКІПНЮК

Володимир Тарасович Окіпнюк, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри Національної академії Служби безпеки України

СЛІДЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УРСР (СЕРЕДИНА 1930-Х – ПОЧАТОК 1950-Х РОКІВ): ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Панування в Україні у XX ст. радянської моделі тоталітарного владарювання мало трагічні наслідки для нашого народу. Мільйони наших співвітчизників стали жертвами політичних репресій і голодоморів, організованих сталінським режимом. Незважаючи на те, що загальна проблематика радянського тоталітаризму достатньо висвітлена в роботах істориків, політологів і юристів, вона залишається актуальною й нині. Зокрема, в історико-правових працях І.Б. Усенка, О.М. Мироненка, О.П. Бенька, І.Г. Біласа, О.М. Шармар та інших вивчались основні тенденції розвитку юридичного статусу та правозастосовної діяльності органів ДПУ-НКВС УСРР у період тоталітаризму. Водночас юридичне регулювання здійснення органами державної безпеки УРСР слідчої діяльності у цих роботах не досліджувалось.

Метою статті є юридичний аналіз нормативних актів, які регулювали здійснення слідчої діяльності органами державної безпеки УРСР на етапі зміцнення та розвитку тоталітарного режиму від середини 1930-х до початку 1950-х років.

Після прийняття 15 серпня 1935 р. наказу НКВС СРСР № 00321 «Про порушення елементарних основ слідчої роботи» було скасовано циркуляр ОДПУ № 24 «Про слідчу роботу» від 14 квітня 1934 р. та введено в дію нову інструкцію про порядок провадження слідства органами державної безпеки¹.

У цьому наказі, попри його назву, наголошувалось не стільки на справжніх недоліках і навіть вадах процесуальної діяльності органів державної безпеки, які мали місце у цей період (таких, як низька якість процесуальних документів, пов'язана з побудовою доказів на сфабрикованих оперативних матеріалах, особистою зізнанні обвинуваченого, отриманому із застосуванням психічного та фізичного впливу), скільки на відсутності цілеспрямованості слідства у «викритті» обвинуваченого, неналежному відображенні цього процесу в протоколах допитів та інших слідчих дій.

Вимоги нового наказу у сфері слідчої діяльності орієнтували працівників органів державної безпеки не на пошук істини у процесі розслідування справи, а передусім – на здобуття у встановлені законом терміни доказів проти заарештованого, під страхом бути притягнутими до відповідальності за бездіяльність та незаконне утримання під вартою громадян СРСР.

Нова інструкція про порядок ведення слідства співробітниками ГУДБ та його місцевих органів, запроваджена наказом НКВС СРСР № 00321, складалась із 9 розділів: підготовка до слідства, вивчення та оцінка речових доказів, які вилучені під час обшуку (у справах про диверсію, «терор», шпигунство, «контрреволюційні» групи), про забезпечення агентури від провалу в процесі слідства, провадження слідства, завдання

допиту, доказові дані, використання доказових даних, порядок слідства, обвинувальний висновок, результативна частина. Як бачимо, інструкція досить детально регламентувала всі стадії слідчої діяльності. Згідно з цим актом слідство, яке проводилось органами ГУДБ, вважалось, як правило, завершальним етапом агентурної розробки, хоча могло здійснюватись і щодо підготовлених або вчинених злочинів без попередньої агентурної розробки. Основним завданням слідчої роботи було надання агентурним матеріалам органів державної безпеки сили та характеру офіційних доказів, які «викривали ворога в його злочинній діяльності», а також встановлення шляхом допиту обвинуваченого даних про його «контрреволюційну» діяльність, які не були виявлені агентурною розробкою.

Втім інструкція про ведення слідства хоч і була досить детальною, але це був документ, який визначав винятково методику ведення слідчих дій і мав явно виражену обвинувальну спрямованість. Інструкція виступала для каральних органів своєрідною «методичкою» з доказування вини особи, практично не згадуючи про процесуальні гарантії обвинувачених.

Деякі практично-прикладні аспекти слідчої діяльності визначались окремими нормативними актами. Зокрема, 4 вересня 1935 р. було видано циркуляр ОСВ ГУДБ НКВС СРСР № 140 «Про порядок вилучення, зберігання та здавання партійних документів особами, притягнутими органами НКВС»². Він передбачав, що під час арешту членів і кандидатів у члени ВКП(б) і ВЛКСМ у них в обов'язковому порядку вилучались партійні та комсомольські документи, які після завершення слідства мали здаватись секретарям відповідних райкомів ВКП(б) і ВЛКСМ і в жодному разі не долучатись до матеріалів слідчих справ.

Згідно з наказом НКВС СРСР № 00404 «Про порядок конвоювання підслідних і засуджених особливо небезпечних державних злочинців» від 11 листопада 1935 р.³ перевезення вказаної категорії осіб мало відбуватись за мотивованими рапортами начальників відділів ГУДБ НКВС тільки у камерах-вагонах або в окремих арештантських вагонах. Організація перевезення регулювалась відповідною інструкцією і здійснювалась спеціальним відділенням з перевезення особливо небезпечних державних злочинців, яке було створено при секретарі наркома внутрішніх справ СРСР.

Наказ НКВС СРСР № 00245 від 20 липня 1936 р. деталізував порядок оформлення протоколів допитів обвинувачених і свідків у справах про «контрреволюційну агітацію та пропаганду». Зокрема, підтверджувалась раніше встановлена заборона на дослівне відтворення в цих документах «контрреволюційних висловлювань», які містили «наклепницькі» або «образливі» вислови, «антирадянські» анекдоти, нецензурну лайку на адресу «керівників партії та уряду». Водночас зазначалось, що в процесуальних матеріалах ці речі мали відтворюватись у вигляді загальної характеристики змісту висловлювань без їх дослівної передачі. Такі вимоги відомчого наказу заплутували і без того не бездоганну слідчу діяльність органів державної безпеки⁴.

Фактичне злиття в органах державної безпеки оперативної та слідчої діяльності виявилось також у веденні єдиних форм звітності для цих видів діяльності та офіційному запровадженні терміна «оперативно-слідча діяльність». Ці питання регулював спочатку наказ НКВС СРСР № 0087 «З оголошенням інструкції з ведення нової статистичної звітності про оперативно-слідчу роботу органів НКВС і про результати судової роботи по справах органів НКВС, які передаються в прокуратуру, суди та військові трибунали» від 21 вересня 1934 р., який було скасовано з прийняттям наказу НКВС СРСР № 0026 «З оголошенням інструкції з ведення нової статистичної звітності з оперативно-слідчої роботи органів НКВС» від 21 січня 1936 року⁵.

Згодом, із виданням наказу НКВС СРСР № 00285 «Про облік слідчих справ, обвинувачених і засланих» від 5 серпня 1936 р. було введено в дію інструкцію про постановку оперативно-статистичного обліку слідчих справ і обвинувачених в органах ГУДБ⁶. Такий облік вели архівно-облікові відділи (відділення, групи) УДБ УНКВС республік, країв і областей. У заведених слідчих справах мали бути в наявності наступні матеріали: оригінал довідки на арешт; ордер на арешт; протокол обшуку та квитанція про здавання на зберігання речей, цінностей і зброї; анкета арештованого; довідка обліково-архівного відділку про наявність або відсутність інших справ на арештованого, які ведуться або зберігаються в архіві; пакет з вилученими під час обшуку документами та листуванням. Після реєстрації справи в обліково-архівному підрозділі вона передавалась до відповідного відділу УДБ. Інструкцією вводились наглядові справи, які були по суті дублікатами слідчих справ і в яких зберігались копії всіх процесуальних документів.

Вказані вище нормативні акти мали на меті упорядкувати застосування органами державної безпеки заходів державного примусу, що були пов'язані із позбавленням волі, але вони не зменшували обсягу репресивної діяльності. Навпаки, масштабність і масовість незаконних репресій тільки зростали, досягши свого апогею в період так званої «єжовщини».

Після цього «державне репресивне свавілля» на деякий час було призупинено. Постановою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про арешти, прокурорський нагляд і ведення слідства» від 17 листопада 1938 р.⁷ партійно-державне керівництво СРСР фактично визнавало функціонування в країні від початку 1930-х рр. системи державного терору, яка реалізовувалась на практиці органами НКВС і прокуратури. Цю систему організованих і забезпечених тоталітарною державою репресивних заходів автори документа називали «великою роботою з розгрому ворогів народу та очищення СРСР». Вона виявлялась у проведенні масових арештів громадян за визначеними центральною владою «лімітами». Це супроводжувалось спрощеним порядком розслідування справ, за якого слідчий обмежувався отриманням від обвинуваченого власного зізнання без підтвердження його вини іншими документальними даними – показами свідків, актами експертиз, речовими доказами і т. д. При цьому мали місце грубі порушення кримінально-процесуального законодавства. Заарештованих осіб могли не допитувати впродовж тривалого часу – місяці й більше. Протоколи допиту або взагалі не велись,

або складались без врахування вимог КПК про дослівну фіксацію показань підслідного. До них не заносилась показання особи, які спростовували ті чи інші пункти обвинувачення. Часто протокол допиту складався тільки після зізнання особи у вчиненні злочину. З порушеннями оформлялись слідчі справи. До них часто долучались чернетки процесуальних документів, не підписані протоколи допитів, не затверджені обвинувальні висновки, з виправленнями, написані олівцем⁸.

По суті в постанові дуже детально та чітко описувалась система організованого тоталітарною владою державного свавілля у сфері застосування органами державної безпеки державного примусу та цілком правильно зазначалось, що органи прокуратури «не тільки не усували порушень революційної законності, але й фактично узаконювали ці порушення»⁹.

Однак зі всього зазначеного вище виводився парадоксальний висновок про те, що запроваджений партійно-радянською верхівкою каральний механізм, апогеєм якого стали репресії 1937–1938 рр., вважався лише «недоліками та викривленнями в роботі органів НКВС і прокуратури», організаторами яких були «вороги народу», що «пробрались» в ці органи. Таким чином, вина за політичні репресії покладалась їх організаторами, партійно-державною верхівкою СРСР, на виконавців злочинних розпоряджень і наказів – співробітників НКВС і прокуратури.

Однак надзвичайний розмах репресій все ж таки змусив партійно-радянську верхівку послабити заходи державного терору, детальніше врегулювати провадження арештів і слідства та здійснення прокурорського нагляду за процесуальною діяльністю органів державної безпеки.

Постановою від 17 листопада 1938 р. заборонялось органам НКВС і прокуратури проведення масових операцій з арештами та висланнями, крім випадків виселень з прикордонної зони, рішення про які мали прийматись із дозволу РНК СРСР і ЦК ВКП(б) за спеціальним поданням відповідного обкому, крайкому або ЦК національної компартії, погодженим з НКВС СРСР.

Були ліквідовані позасудові трійки, на які у 1937–1938 рр. припала лєвова частка незаконно репресованих осіб. Тепер справи, які розслідувались органами НКВС, мали надходити на розгляд судів або Особливої наради при НКВС СРСР.

Зверталась увага на необхідність дотримання порядку провадження арештів, передбаченого ст. 127 Конституції СРСР і попередньою постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 17 червня 1935 року. Арешти можна було здійснювати тільки за постановою суду або з санкції прокурора. Для отримання санкції органи НКВС мали подати прокурору мотивовані постанови та всі відповідні матеріали, які обґрунтовували необхідність арешту. У свою чергу, органи прокурорського нагляду були зобов'язані перевірити надані постанови та матеріали і за необхідності вимагати від органів державної безпеки провадження додаткових слідчих дій або надання додаткових слідчих матеріалів та недопущення арештів без достатніх підстав. Встановлювалась спільна відповідальність працівників НКВС і прокуратури за здійснення безпідставних арештів.

Органи НКВС зобов'язувались під час провадження слідства дотримуватись вимог кримінально-процесуального законодавства, а саме щодо завершення розслідування у встановлені законом строки, проведення допитів заарештованих не пізніше 24 годин після їх арешту, складення протоколів допитів і вилучення документів та інших предметів під час обшуку з дотриманням норм КПК.

На органи прокуратури покладался обов'язок точно дотримуватись норм кримінально-процесуального законодавства щодо прокурорського нагляду за провадженням слідства органами державної безпеки. Було змінено порядок призначення прокурорів, які здійснювали нагляд за слідством в органах НКВС: його централізували в загальносоюзному масштабі.

Відбулось відновлення функціонування слідчих підрозділів як окремих структур у системі органів державної безпеки. У всіх оперативних підрозділах НКВС запроваджувались слідчі частини. Призначення на посаду слідчого як в центрі, так і на місцях здійснювалось в централізованому порядку згідно з наказами НКВС СРСР. З цього часу слідчі органи державної безпеки зосередились на розслідуванні кримінальних справ, а оперативно-розшукова діяльність залишилась у компетенції співробітників оперативних підрозділів. 22 грудня 1938 р. згідно з наказом НКВС СРСР № 00813 була створена Слідча частина НКВС СРСР, яка у вересні 1939 р. була розділена на слідчу частину ГУДБ і слідчу частину ГЕУ¹⁰.

У подальшому було прийнято також кілька нормативних актів, спрямованих на боротьбу з незаконними методами ведення слідства та покращення слідчої діяльності. Відповідно до наказу НКВС СРСР № 00102 від 31 січня 1939 р.¹¹ за безпідставні арешти, незаконні методи допитів залізничників, інші суттєві порушення кримінально-процесуального законодавства до судової відповідальності були притягнені керівники та особовий склад ДТВ НКВС Московсько-Київської залізниці.

Згідно зі спільним наказом НКВС СРСР і Прокурора СРСР № 00156 «Про заходи із забезпечення виконання постанови РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 17 листопада 1938 р. «Про арешти, прокурорський нагляд і ведення слідства»» від 20 лютого 1939 р.¹² було вказано керівникам органів НКВС на необхідність кадрового зміцнення слідчих частин та усунення недоліків у слідчій роботі, пов'язаних з недотриманням вимог КПК. Працівники прокуратури мали сприяти органам НКВС щодо своєчасного та оперативного вирішення всіх проблемних питань, які виникали у процесі проведення слідства, а також посилити прокурорський нагляд і прискорити розгляд справ, які надходили з органів НКВС. Цим нормативним актом було скасовано наказ НКВС СРСР № 00701 від 23 жовтня 1938 р. про порядок подовження строків ведення слідства. У цих питаннях органи НКВС мали керуватись винятково нормами КПК.

У рамках реалізації курсу на певну «лібералізацію» каральної політики наказом НКВС СРСР № 00836 від 22 липня 1939 р. була оголошена до виконання інструкція про порядок проведення операцій (обшуків, арештів) ГУДБ НКВС¹³. Вона складалась із 13 розділів та 58 пунктів.

Інструкція детально визначала процедуру проведення органами державної безпеки як слідчих дій – арешту підозрюваного і його майна, доставляння заарештованого до органу НКВС, його особистого обшуку і обшуку приміщень, які належали заарештованому, так і деяких оперативних заходів, наприклад, засідки. Загальні засади проведення цих процесуальних дій базувались на вимогах норм постанови РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про арешти, прокурорський нагляд і ведення слідства» від 17 листопада 1938 року.

Арешт і обшук згідно з інструкцією мали відбуватись на підставі ордеру, підписаного народним комісаром внутрішніх справ СРСР або його заступником, а на місцях – народними комісарами внутрішніх справ союзних і автономних республік і їх заступниками, начальниками або заступниками начальників відповідних органів НКВС.

Ордер виписувався на підставі постанов відділів ГУДБ і Управлінь НКВС СРСР, затверджених народними комісарами або їх заступниками та начальниками УНКВС. У постанові мала бути санкція прокурора на арешт, який, як правило, супроводжувався особистим обшуком, обшуком за місцем проживання та за місцем роботи заарештованого. Особливої санкції на проведення обшуку інструкцією не передбачалося.

До середини 1946 р. інструкція 1939 р. залишалася основним підзаконним актом, який регулював діяльність органів державної безпеки НКВС-НКДБ-МДБ у сфері слідчої діяльності.

Вже у повоєнний час відповідно до наказу МДБ СРСР № 00123 від 4 квітня 1946 р. було прийнято нову інструкцію про порядок провадження операцій (обшуків, арештів) органами МДБ¹⁴. Нова інструкція за змістом принципово не відрізнялась від попередньої. Водночас у ній з'явилися і певні новації. Зокрема, було уточнено положення про не обов'язковість санкції прокурора при проведенні обшуків, що ще більше звужувало процесуальні гарантії заарештованих осіб. Крім цього, було додано норму, яка забороняла затримувати у приміщеннях, де проводиться арешт або обшук, партійну та державну номенклатуру та представників дипломатичного корпусу іноземних держав, які там перебували або прибули в момент проведення вказаних заходів. Новелою стало внесення до інструкції норм про умови та порядок застосування зброї співробітниками органів державної безпеки, які проводять арешт. Деталізувалась процедура арешту особистого майна, зокрема наголошувалось на тому, що вона здійснюється насамперед у рамках кримінального та кримінально-процесуального законодавства, а не відомчих інструкцій. Було визначено зміст понять «особисте майно», «речі загальносімейного користування» та інше, що унеможливило незаконне вилучення майна родичів заарештованого.

Таким чином, основними нормативними актами, які регулювали в досліджуваній період здійснення слідчої діяльності органами державної безпеки, були: інструкція про порядок ведення слідства співробітниками ГУДБ та його місцевих органів, введена в дію наказом НКВС СРСР № 00321 «Про порушення елементарних основ слідчої роботи» від 15 серпня 1935 р., постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про арешти, прокурорський нагляд і ведення слідства» від 17 листопада 1938 р., наказ НКВС СРСР і Прокурора СРСР № 00156 «Про заходи із забезпечення виконання постанови РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 17 листопада 1938 р. «Про арешти, прокурорський нагляд і ведення слідства»» від 20 лютого 1939 р., інструкція про порядок проведення операцій (обшуків, арештів) ГУДБ НКВС, оголошена до виконання наказом НКВС СРСР № 00836 від 22 липня 1939 р. та інструкція про порядок провадження операцій (обшуків, арештів) органами МДБ, оголошена наказом МДБ СРСР № 00123 від 4 квітня 1946 року.

Внутрішньовідомчі інструкції визначали слідство завершальним етапом агентурної розробки, що свідчило про злиття в органах державної безпеки оперативної та слідчої діяльності. Тільки в 1938 р. в органах державної безпеки було створено слідчі підрозділи, у яких зосередилось розслідування кримінальних справ і їх діяльність була відмежована від оперативної.

Однак зазначені заходи сприяли лише частковому покращенню слідчої діяльності та введенню її в рамки вимог процесуального законодавства, але не давали змогу повністю припинити свавілля органів державної безпеки у сфері правозастосування. Політика державного терору, яку у цей період незмінно проводило партійно-державне керівництво СРСР і УРСР, після певного сповільнення темпів репресій продовжувалась і надалі.

¹ ГДА СБ України. Ф. 9. Спр. 3 (СРСР). Арк. 73–98.

² Там само. – Арк. 117–117 (зв.).

³ Там само. – Арк. 182–184.

⁴ Там само. – Спр. 7 (СРСР). Арк. 23.

⁵ Там само. – Арк. 1–4.

⁶ Там само. – Арк. 118–126.

⁷ Лубянка. Сталин и Главное управление госбезопасности НКВД. Архив Сталина. Документы высших органов партийной и государственной власти. 1937–1938 / под ред. акад. А.Н. Яковлева; сост. В.Н. Хаустов, В.П. Наумов, Н.С. Плотникова. – М., 2004. – С. 607–611.

⁸ Там само. – С. 607–608.

⁹ Там само. – С. 609.

¹⁰ Петров Н. В. Кто руководил НКВД, 1934–1941: Справочник / Н.В. Петров, К.В. Скоркин. – М., 1999. – С. 50, 52.

¹¹ ГДА СБ України. Ф. 9. Спр. 5 (СРСР). Арк. 155–155 (зв.).

¹² Там само. – Арк. 161–161 (зв.).

¹³ Там само. – Спр. 6 (СРСР). Арк. 28–35 (зв.).

¹⁴ Там само. – Спр. 17 (СРСР). Арк. 68–77.

Резюме

Окіпнюк В.Т. Слідча діяльність органів державної безпеки УРСР (середина 1930-х – початок 1950-х років): історико-правовий аналіз.

У статті проведено історико-правовий аналіз юридичних актів, які регулювали здійснення слідства органами державної безпеки УРСР у період зміцнення та розвитку радянського тоталітарного режиму. Охарактеризовано особливості слідчої діяльності в органах державної безпеки.

Ключові слова: органи державної безпеки, НКВС УРСР, НКДБ УРСР, МДБ УРСР, слідство, процесуальна діяльність, порушення прав людини.

Резюме

Окіпнюк В.Т. Следственная деятельность органов государственной безопасности УССР (середина 1930-х – начало 1950-х годов): историко-правовой анализ.

В статье проведен историко-правовой анализ юридических актов, которые регулировали осуществление следствия органами государственной безопасности УССР в период укрепления и развития советского тоталитарного режима. Охарактеризованы особенности следственной деятельности в органах государственной безопасности.

Ключевые слова: органы государственной безопасности, НКВД УССР, НКГБ УССР, МГБ УССР, следствие, процессуальная деятельность, нарушение прав человека.

Summary

Okipniuk V. Investigative activities of the state security bodies of the Ukrainian SSR (mid-1930s – early 1950's): historical and legal analysis.

The article deals with the historical and legal analysis of legal acts regulating the investigation conducted by the bodies of state security of the Ukrainian SSR during the period of strengthening and development of the Soviet totalitarian regime in Ukraine from the mid-1930s to the early 1950s. Peculiarities of the investigative activities of the bodies of state security have been characterized too.

Key words: state security bodies, the People's Commissariat of Internal Affairs of the Ukrainian SSR, the People's Commissariat of State Security of Ukrainian SSR, Ministry of the State Security of Ukrainian SSR, investigation, procedural activity, violation of human rights.

УДК 342. 55

О.О. САМОЙЛЕНКО

Олена Олександрівна Самойленко, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ПРОБЛЕМИ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Добре відомо, що судити про ступінь цивілізованості, гуманності та демократичності суспільства можна, зокрема, за його ставленням до засуджених. Вивчення вітчизняного досвіду, знання історії формування та еволюції пенітенціарної системи дасть можливість правильно розуміти та оцінити, а також використати цей корисний досвід у процесі реформування кримінально-виконавчої системи України.

Друга половина XIX ст. в історії Російської імперії – епоха буржуазно-демократичних реформ, глобальних соціально-економічних і політичних перетворень, які торкнулися практично всіх сфер життя держави. Серед проведених реформ у 1879 р. була проведена і тюремна реформа. Судова реформа 1864 р. докорінно змінила всю систему російського судочинства, тому уряд змушений був серйозно задуматися і над реформою місць позбавлення волі.

Так, на початку 1872 р. Олександром II була заснована спеціальна Комісія для складання проекту тюремного перетворення спочатку під керівництвом В. Соллогуба, а з 1877 р. – К. Грота. Розробники проекту передусім враховували міжнародний досвід та результати роботи міжнародних тюремних конгресів. Результатом семирічної діяльності Комісії став проект тюремного перетворення, всієї тюремної системи Росії кінця XIX – початку XX століття. Річ у тім, що до реформи в Росії було відсутнє централізоване управ-